

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ : ВІД ІЗОЛЯЦІЇ ДО ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

Саранча Ірина

В умовах повномасштабної війни особи з інвалідністю опинилися в ситуації множинної вразливості, коли фізичні, соціальні, психологічні, інформаційні та інституційні бар'єри взаємно посилюють один одного. Війна не лише загострює вже наявні проблеми доступності, соціальної ізоляції та нерівного доступу до послуг, а й формує нові ризики, пов'язані з евакуацією, втратою підтримувального середовища, погіршенням психоемоційного стану, обмеженням участі у громадському житті та зростанням залежності від зовнішньої допомоги. Саме тому питання життєстійкості осіб з інвалідністю потребує розгляду не лише в психологічному, а й у соціальному, правозахисному та організаційно-партнерському вимірах [1–3].

Актуальність теми посилюється тим, що традиційні моделі допомоги, орієнтовані переважно на разову матеріальну підтримку або інформування, не здатні повною мірою відповідати на комплексні виклики воєнного часу. У таких умовах особливої ваги набувають інтегровані підходи, які поєднують психологічну підтримку, соціальний супровід, розвиток навичок, адвокацію, цифрову безбар'єрність, кризове реагування та партнерство між громадськими організаціями, державними структурами, міжнародними фондами й місцевими громадами. Життєстійкість особистості формується не ізольовано, а в середовищі, яке або підтримує людину, або поглиблює її вразливість.

Метою публікації є обґрунтування ролі інтеграції психологічних і соціальних практик у формуванні життєстійкості осіб з інвалідністю в умовах сучасних викликів, зокрема війни, вимушеного переміщення, соціальної ізоляції та трансформації системи підтримки. Досягнення цієї мети передбачає аналіз значення психосоціальної підтримки, інклюзивної участі, адвокації та міжсекторного

партнерства як взаємопов'язаних елементів стійкої системи допомоги.

Життєстійкість це здатність особистості зберігати, відновлювати й розвивати власні ресурси в умовах стресу, невизначеності та тривалих кризових впливів. Для осіб з інвалідністю життєстійкість не може зводитися лише до індивідуальної психологічної витривалості, оскільки вона значною мірою залежить від доступності середовища, якості соціальних послуг, наявності підтримувальної спільноти, можливостей для участі та визнання права людини на самостійне прийняття рішень. Тому психологічна підтримка має бути поєднана із соціальними інструментами, які зменшують бар'єри та створюють умови для активної участі людини в житті громади.

Одним із ключових компонентів такої підтримки є психосоціальний супровід, що охоплює не лише роботу з емоційним станом людини, а й допомогу у відновленні соціальних зв'язків, орієнтації в системі послуг, подоланні відчуття безпорадності та формуванні досвіду активної дії. В умовах війни особи з інвалідністю часто стикаються з переживанням втрати контролю над власним життям, залежністю від рішень інших людей, обмеженням мобільності та браком зрозумілої інформації. Саме тому психосоціальна підтримка має бути спрямована на повернення суб'єктності, тобто здатності людини усвідомлювати власні потреби, формулювати запити, брати участь у виборі рішень і впливати на процеси, які безпосередньо стосуються її життя.

Важливим напрямом формування життєстійкості є інклюзивна участь. Вона передбачає не лише фізичну присутність осіб з інвалідністю у громадських, освітніх чи соціальних ініціативах, а й реальне залучення до планування, реалізації та оцінювання таких ініціатив. Принцип нічого про нас без нас у цьому контексті виступає не декларацією, а практичним підходом до підвищення якості рішень. Коли люди з інвалідністю виступають не пасивними отримувачами допомоги, а експертами власного досвіду, консультантами, учасниками громадських

обговорень, тренерами або адвокатами змін, це посилює їхню особистісну стійкість і водночас змінює саму систему підтримки.

Окремого значення набуває роль громадських організацій, які в умовах війни часто швидше реагують на потреби вразливих груп, ніж формалізовані інституції. Досвід громадських ініціатив демонструє, що сталість підтримки формується через поєднання базової допомоги, психосоціального супроводу, навчальних програм, адвокаційної діяльності, інституційного розвитку організацій осіб з інвалідністю та міжнародного партнерства. Такий підхід дозволяє перейти від логіки екстреного реагування до логіки довготривалого зміцнення спроможності людей, організацій і громад.

Міжсекторне партнерство у цьому процесі є не додатковим ресурсом, а необхідною умовою ефективності. Психологічні, соціальні, правові, освітні та реабілітаційні потреби осіб з інвалідністю не можуть бути повністю задоволені зусиллями одного суб'єкта. Потрібна координація між громадським сектором, органами влади, міжнародними фондами, освітніми платформами, медичними та соціальними установами, а також самими спільнотами осіб з інвалідністю. Саме партнерська модель дає змогу створити безперервний маршрут підтримки, у якому людина не губиться між різними установами, а отримує зрозумілий доступ до інформації, послуг, консультацій, навчання та можливостей участі.

У контексті європейської інтеграції України особливо важливо, щоб інклюзивні практики не розглядалися лише як гуманітарна реакція на кризу, а ставали частиною демократичного розвитку, політики безбар'єрності та захисту прав людини. Формування життєстійкості осіб з інвалідністю має спиратися на стандарти прав людини, доступність, недискримінацію, участь і повагу до автономії особистості. У цьому сенсі соціально-психологічні практики підтримки мають поєднувати індивідуальну роботу з людиною та системні зміни в середовищі, адже неможливо сформувати стійкість там, де середовище постійно відтворює

залежність, ізоляцію та невидимість.

Отже, інтеграція психологічних і соціальних практик є одним із ключових чинників формування життєстійкості осіб з інвалідністю в умовах сучасних викликів. Найбільш ефективними є ті моделі підтримки, які поєднують психосоціальний супровід, розвиток суб'єктності, інклюзивну участь, адвокацію, цифрову доступність, кризове реагування та міжсекторне партнерство. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності конкретних програм психосоціальної підтримки осіб з інвалідністю в умовах війни, аналізом впливу участі у громадських ініціативах на рівень життєстійкості, а також розробленням моделей партнерської взаємодії між громадськими організаціями, державними структурами та міжнародними донорами для посилення інклюзивної стійкості громад.

Список використаних джерел

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/875-12>
2. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї: Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1767-17>
3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/366-2021-p>